

XVII. Lelkiségtörténeti Konferencia

ERKÖLCS, ETIKA ÉS MORÁL A MAGYAR RÉGISÉGBEN

2024. április 12–13.
PPKE BTK, Sophianum
Budapest, Mikszáth Kálmán tér 1.
I. emelet 112.

HUN-REN-PPKE
Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

PROGRAM

2024. április 12. péntek

9.00–9.10 A konferenciát megnyitja ft. **Vincze Krisztián** külügyi és tudományszervezési rektor-helyettes, Pázmány Péter Katolikus Egyetem; tanszékvezető egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem HTK I. sz. Keresztény Bölcséleti Tanszék

1. szekció

Elnök: **Armando Nuzzo**, tanszékvezető egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK Olasz Tanszék; csoportvezető, HUN-REN–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

- 9.10–9.30 **Simon József**, *A kora újkori magyar erkölcsfilozófiai gondolkodás tablója*
9.30–9.50 **Vincze Krisztián**, *A katolikus morálteológia helyzete és jellege a barokk idején*
9.50–10.10 **Góczy Zoltán**, *A katolikus egyház normaközvetítő szerepe és funkciója a 18. században és a 19. század első felében*
10.10–10.25 Vita, hozzászólások

Szünet

2. szekció

Elnök: **H. Hubert Gabriella**, ny. igazgató, Evangélikus Országos Gyűjtemény

- 10.40–11.00 **Bajáki Rita**, *A Tízparancsolat az imakönyvekben*
11.00–11.20 **Bogár Judit**, *Erkölcsei tanítás a gyermekeknek szánt imakönyvekben és imádságokban*
11.20–11.40 **Gábor Csilla**, *Etikai és lelkeségi normaközvetítés Vásárhelyi Gergely elmélkedőkönyvében*
11.40–12.00 **Papp Kinga**, *Házasság és jó erkölcs Wesselényi Kata Egy hittel egy reménnyel két egyező szívnek Isten eleiben fel nyújtott áldozatja című imanaplójában*
12.00–12.15 Vita, hozzászólások

Ebéd-szünet

3. szekció

Elnök: **Lovas Borbála**, egyetemi adjunktus, Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK
Régi Magyar Irodalom Tanszék

- 13.30–13.50 **H. Hubert Gabriella**, *Jámbor élet – Morális antropológia prédikációs köntösben*
13.50–14.10 **Maczák Ibolya**, *Erkölcsei prédikációk kompilációi a régi magyarországi halotti beszédekben*
14.10–14.30 **Szelestei N. László**, *A boldog halál élethalakító szerepe 18. századi kiadványainkban*
14.30–14.45 Vita, hozzászólások

Szünet

4. szekció

Elnök: **Bajáki Rita**, tudományos főmunkatárs, HUN-REN–PPKE Barokk Irodalom és
Lelkiség Kutatócsoport

- 15.00–15.20 **Kónya Franciska**, *Kovács Ferenc kézíratos Campe-fordítása: egy gyermekeknek szóló erkölcs-
könyvecske*
15.20–15.40 **Posta Anna**, *Erkölcsei tanítóköltemények Szőnyi Benjámintól maradt neolatin
versgyűjteményében*
15.40–16.00 **Horváth Sándor**, *Az első horvát bonton, avagy jezsuita nevelési, viselkedési regulák a 18.
század közepéről*
16.00–16.15 Vita, hozzászólások

2024. április 13. szombat

5. szekció

Elnök: **Báthory Orsolya**, tudományos főmunkatárs, HUN-REN–PPKE Barokk Irodalom és
Lelkiség Kutatócsoport

- 9.30–9.50 **Bíró Csilla**, *Két magyar vonatkozású királytükör érenykatalógusa a 14. és a 15. századból*
9.50–10.10 **Szádocski Bálint**, *Egy bíboros érényei – Aragóniai János erkölcsé az irodalmi és a történeti
források tükrében*
10.10–10.30 **Garadnai Erika**, *Puritán erkölcs vagy harcos polémia – Matkó István Kegyes cselekedetek
rövid ösvénykéje című erkölcsi oktató munkája és a szerző polemikus munkásságának
kérdései az 1660-as években*
10.30–10.50 **Éliás János**, *„A Bortúl meg győzöttetvén káromkodott” – Vétkek és penitenciatartás a
Nagykunsági Református Egyházmegyében 1740–1821*
10.50–11.05 Vita, hozzászólások

Szünet

6. szekció

Elnök: **Maczák Ibolya**, tudományos főmunkatárs, HUN-REN–PPKE Barokk Irodalom és
Lelkiség Kutatócsoport

- 11.20–11.40 **Hernády Judit**, *A vitézi ethosz megjelenési formái és szövegszervező ereje Lástius László
Magyar Mársában*
11.40–12.00 **Laczházi Gyula**, *Az önzetlen szeretet problémája II. Rákóczi Ferenc Vallomásaiban*
12.00–12.15 Vita, hozzászólások

Szünet

7. szekció

Elnök: **Szelestei N. László**, ny. egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem, BTK

- 12.30–12.50 **Kővári Réka**, *Az erkölcsös élet megfogalmazásai a Kájoni Cantionale énekeiben*
12.50–13.10 **Szádocski Vera**, *Farsangi énekek és az erkölcsök*
13.10–13.30 **Kovács Eszter**, *A tisztességes és boldog élet titka – A Cithara Sanctorum életvezetési
témájú verseinek változásai a 17–18. század folyamán*
13.30–13.45 Vita, hozzászólások
13.45–13.55 Zárszó

Rezümék

Bajáki Rita

tudományos főmunkatárs, HUN-REN–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

A Tízparancsolat az imakönyvekben

A *Kivonulás könyve* 20. fejezete tartalmazza a „tíz” parancsolatot, amelynek mondataival a 16–17. századi imakönyveinkben is találkozunk. De nem csak imakönyvben fordulnak elő, és számtalan alkalommal nem úgy, ahogyan az ószövetségi könyvben olvashatók. Előadásomban a *Tízparancsolat* előfordulásait vizsgálom, s bemutatom milyen műfajú kiadványokban, valamint hányféle variáns és különböző funkció jellemzi ezeket a szövegeket.

Bogár Judit

egyetemi docens, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK Magyar Irodalomtudományi Tanszék

Erkölcsei tanítás a gyermekeknek szánt imakönyvekben és imádságokban

Bár előadásom címe talán többet sejtet, valójában csak 17–18. századi, magyar nyelvű, katolikus imakönyvekről és imádságokról lesz szó. A vizsgált korszakban nem találkozunk ugyan a mai értelemben vett gyermekimakönyvekkel, de több kiadvány is megjelent nemesi családok gyermekeinek, fiataljainak ajánlva vagy iskolások használatára, és az általános imakönyvekben is felbukkannak gyermekeknek szóló imák. Előadásomban ezekben a kiadványokban és szövegekben vizsgálom az erkölcsi tanítás megjelenését, mibenlétét, jellegzetességeit, „gyermeki” vonásait.

Bíró Csilla

igazgató, Magyarságkutató Intézet, Eszmetörténeti Kutatóközpont

Két magyar vonatkozású királytükör erénykatalógusa a 14. és a 15. századból

Előadásomban egyrészt egy hazánkban talán kevésbé vizsgált műre, a prágai domonkos Henricus de Bitterfeld 1390-es években írt *De contemplatione et vita activa* című értekezésére koncentrálok, amelyet Lengyelország királynőjének, Anjou Hedvignek, Nagy Lajos királyunk lányának ajánlott, másrészt pedig a karthauzi Andreas Pannonius 1467-ben Mátyás királyhoz írt királytükörre, a *Libellus de virtutibus Matthiae Corvino dedicatus*. Mindkét királytükör jellegzetessége, hogy szerzetes írta egy-egy uralkodónak, továbbá mindkettőnek meghatározó része a teológiai és a kardinális erényekre épülő erénykatalógus. A két mű ezen részei összehasonlító vizsgálatának eredményeit szeretném bemutatni az előadásomban.

Éliás János

kutató, Debreceni Egyetem BTK

„A Bortúl meg győzöttetvén káromkodott” – Vétkek és penitenciatartás a Nagykunsági Református Egyházmegyében 1740–1821

A vétkek és az azokat követő penitenciatartás fontos szerepet töltek be a református egyházközségekben. A penitencia betart(at)ása alapvetően határozta meg a lelkész és a közösség viszonyát, mivel az erre vonatkozó szokások ekléziánként eltértek. A Nagykunsági Egyházmegye huszonhat egyházközségéből tizenötben (Abád, Derzs, Füzesgyarmat, Inoka, Karcag, Kenderes, Körösladány, Kunhegyes, Mezőtúr, Nagyrév, Sas, Szentimre, Szöllős, Törökszentmiklós, Ványa) maradt fenn forrás penitenciatartásról a korszakban. E jegyzékeket a lelkészek jellemzően az 1760-as évektől kezdték el vezetni az egyházközség anyakönyvébe. A legkorábbi ilyen forrásunk 1740-es, a nagyobb felháborodást okozó ügyekről részleteiben is olvashatunk az egyházmegyei jegyzőkönyvben. Előadásunk célja megvizsgálni a lelkészek és a közösség viszonyát, illetve a penitenciatartás mértékét 1740 és 1821 között az egyházmegye kebelében. Az előadás a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-23-2 kódszámú Új Nemzeti Kiválósági Programjának Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.

Gábor Csilla

a Magyar Tudományos Akadémia külső tagja, egyetemi tanár, Babeş–Bolyai Tudományegyetem
BTK Magyar Irodalomtudományi Intézet

Etikai és lelkeségi normaközvetítés Vásárhelyi Gergely elmélkedőkönyvében

Vásárhelyi Gergely egyik könyve, az *Esztendő által az az anyaszentegyházától rendeltetett vasárnapokra és innepekre rendeltetett evangéliumok és episztolák...*, a szerzői szándék szerint az egyházi év evangéliumi perikópáinak mentén a Krisztus-követés kézikönyve: nem csupán erkölcsi előírásokat tartalmaz, hanem azok interiorizálásának eszköztárát is. Előadásomban emez interiorizációs eszközrendszer szöveges eljárásait veszem górcső alá, többek között a figyelmes, elmélyült és személyre szabott olvasásra vonatkozó intelmet, a bibliai jelenetek alkalmazását az elmélkedő élethelyzetére vagy a bűn illetőleg a valódi (mert szeretetből, s nem félelemből fakadó) bűnbánat „természetrajzának” felvázolását. Arra is figyelek, milyen (szöveg)használati utasításokat ad a szerző az elmélyülni kívánó olvasónak.

Garadnai Erika

tudományos kutató, Országos Széchényi Könyvtár

Puritán erkölcs vagy harcos polémia: Matkó István *Kegyés cselekedetek rövid ösvénykéje* című erkölcsi oktató munkája és a szerző polemikus munkásságának kérdései az 1660-as években

Kézdi Vásárhelyi Matkó István (1625–1693) írói, prédikatori alakja elsősorban hitvitázó tevékenységéről lehet ismert a magyar régiség kutatói számára. A *felső-magyarországi hitvitában* is jeleskedő református prédikátor azonban nemcsak polemikus munkákat jelentetett meg, hanem abban az időben adta ki az angol nyelvről magyarra fordított *Kegyés cselekedetek rövid ösvénykéje* (1666, Szeben, RMNY 3324) című erkölcsi oktató művét is. Az elsősorban a hívek egyéni kegyességi

gyakorlatát szorgalmazó könyvecske (Berg Pál megállapítása) csak az utóbbi időben került ismét a kutatás látóterébe, hiszen Matkó munkássága az erdélyi ortodox románság körében is nyomot hagyhatott, fordítójának, Ioan Zobának köszönhetően (ezt Nagy Levente tárta föl számunkra). Előadásom Matkó István kegyességi művének és a korszakban megjelent polemikus munkáinak (*Fövenyen épített ház romlása*, 1666 Szeben, RMNY 3323; *Bányász csákány*, 1668 Patak, RMNY 3481) tükrében vizsgálja Matkó írói munkásságát. Vajon a protestáns erkölcs, a puritán kegyesség elvei tetten érhetők-e a polemikus munkák szövegvilágában? Egyáltalán megjelenik-e a korszak hitvitáiban a vitázás mikéntjére (erkölcsére, etikájára) vonatkozó, akár felekezeti különbségeket is tükröző olvasói, vagy szerzői elvárás, igény? Illetve megjelennek-e a puritán kegyességnek az egyéni vallásgyakorlatra írt tanácsai, erkölcsi elvárásai a felekezeti összecsapások argumentációjában, vitás kérdéseiben? Az előadás e kérdések felvetésére és tárgyalására vállalkozik.

Gőzsy Zoltán

egyetemi docens, Pécsi Tudományegyetem BTK

A katolikus egyház normaközvetítő szerepe és funkciója a 18. században és a 19. század első felében

Az előadás a katolikus egyház normakommunikációs tevékenységében bekövetkezett módosulásokat, illetve azok okait vizsgálja. A 18. században és a 19. század első felében folyamatos változásokat tapasztalhatunk a normaközvetítés súlypontjában, funkciójában, tematikájában, melyekre hatással volt az egyház cselekvési környezete. A funkcionális elvárások és a közvetítendő értékek területén bekövetkezett transzformációk mentén változott a papság kompetenciaszintje. Az erkölcsi, morális tartalmak, mellett már olyan értékeket kellett közvetíteniük, mint a fejlődés, a fejlesztés, valamint a megfelelő, tudatos életvitel. Ennek propagálása a klérus feladata volt. Az erre való felkészítés beépült a papképzésbe, majd a papi tevékenységbe, kommunikációba. A megfelelő plébánosi működés egyik alappillére jelentette, hogy elméleti és gyakorlati szempontból is magas színvonalat vártak el a lelképásztortól, ami hivatásuk professzionalizálódását hozta magával. A papság készségeinek, feladatainak mennyiségi és minőségi bővülése azt eredményezte, hogy a 19. század elejére a plébánosok egyfajta hivatásrendi identitással bírtak, amelynek megfogalmazása a mindennapi kihívások, illetve visszajelzések, interakciók során formálódott. Felkészültségük és kompetenciáik tudatában kínáltak megoldási javaslatokat az 1822-es nemzeti zsinaton a társadalom erkölcsi javításához, az ifjúság megfelelő szellemiségű neveléséhez.

Hernády Judit

DigiPhil-munkatárs, HUN-REN–BTK Irodalomtudományi Intézet

A vitézi ethosz megjelenési formái és szövegszervező ereje

Listius László *Magyar Mársában*

Listius László (1628–1662) *Magyar Márs avagy Mohács mezéjén történt veszedelemnek emlékezete* című, az epikus jellegű, címadó költemény mellett rövidebb verses szövegeket is tartalmazó kötete 1653-ban jelent meg Bécsben. A mohácsi vereséget középpontba állító epikus alkotás elsődleges forrása Brodarics István *De conflictu Hungarorum cum Turcis ad Mohacz verissima historia* című latin nyelvű történeti írása volt, a kötet fő irodalmi mintájának pedig Zrínyi Miklós 1651-ben napvilágot látott *Adriai*

tengernek Syrenaia tekinthető. Zrínyi *Szigeti veszedelmével* szemben azonban Listiusnál feltűnően nagy teret nyernek a didaktikus kitérők, melyekben szerző a vitézi ethosz kérdéseit a magyarság történeti múltját és aktuális helyzetét figyelembe véve fejtegeti. Mivel a cselekményszövés igen mereven követi Brodarics narrációját, Listius művének érdekessége leginkább az általa szövegezett részek eszmetörténeti vonatkozásaiban áll. Előadásomban a *Magyar Mária* központi szerepű etikai gondolati keretének bemutatására teszek kísérletet.

Horváth Sándor

mb. tanszékvezető, ELTE Berzsényi Dániel Pedagógusképző Központ, Szombathely, Szlavisztika
Tanszék

Az első horvát bonton, avagy jezsuita nevelési, viselkedési regulák a 18. század közepéről

A kiváló horvát jezsuita misszionárius, Mulih György számos alkalommal járt népmissziós utakon a 18. század közepéig Magyarországon is – különösen azokon a vidékeken, ahol horvátok is éltek. Mulih elsősorban káj-horvát dialektusban írta azokat a könyveit, amelyeket elsősorban e missziók alkalmával osztott szét a résztvevők között. Mind a missziókat, mind a katechetikai tevékenységet általában a legfontosabb feladatának tartotta. Könyveiben ezért néhányszor visszatérő részt alkottak a szülők, a hitoktatók és a gyerekek/hittant tanulók számára összeállított regulái. Az úri asztali etikett szabályait is összefoglalta. Első alkalommal 1742-ben adta ki e regulákat a *Dubovno zercalo* ('Lelki tükör') című kiadványában. A nyugat-magyarországi horvátok számára 1747-ben kiadott katekizmusba (*Horvatszki katekizmus*) is beépítette – csá-dialektusban – a kötet összeállítója, aki vagy maga Mulih volt, vagy esetleg egy ezen a vidéken szolgáló ferences, talán Palkovits vagy Bogovich.

A keresztény etikettet francia jezsuita elődjétől vette át: Léonard Périn könyvecskéje először 1617-ben látott napvilágot *Bienséance de la conversation entre les hommes* címmel, majd több kiadást megért, többek között latinul is megjelent. A Mulih által vázolt gyermeknevelés módszertana – regulája – pedig egészen Rotterdami Erasmusig nyúlik vissza.

A horvát szövegekből – alapvetően az 1744-ben Zágrábban megjelent *Skola Kristusseva* szövege alapján – tekintjük át azt, hogy a 18. századi közepén a horvátoknak milyen erkölcsi, nevelési és viselkedési szabályok mentém javasolták az ideális vagy legalábbis követendő keresztény életvitelt megvalósítani.

H. Hubert Gabriella

ny. igazgató, Evangélikus Országos Gyűjtemény

Jámbor élet – Morális antropológia prédikációs köntösben

Foktövi János 1614-es kéziratos prédikációkötetét egyedülálló mű a régi magyar irodalomban. A Keserű Bálint megbízásából mintegy negyven éve készült első átirat után a technika (online forma) lehetővé teszi, hogy létrejöjjön a kritikai kiadás. A korábbi kutatást folytatva az antropológiai vázra felfűzött morális – elméleti (teológiai) és gyakorlati – szabályrendszer bemutatása és elemzése mellett a kötet műfajának pontosítását és az online kiadás elveit is érinti az előadás.

Kónya Franciska

könyvtáros, MTA Könyvtár és Információs Központ

Kovács Ferenc kéziratos Campe-fordítása: egy gyermekeknek szóló erkölcs-könyvecske

Joachim Heinrich Campe 1777-ben adta ki a *Sittenbüchlein für Kinder aus gesitteten Ständen* című művét. Ennek két magyar koraujkori fordításáról tudunk. Nyomtatásban viszont csak Földi Ferenc *Erkölcskönyvecskéje* jelent meg (1789-ben). Ugyanebben az időben készítette el Kovács Ferenc is a maga fordítását: *Az öreg Becshalmi a gyermekek között* címmel. Utóbbit szinte egyáltalán nem említi a szakirodalom. Előadásomban röviden összevetem a két Campe-fordítást a német forrásszöveggel, majd a Kovács-kézíratra fordítom a figyelmet. A konferencia témájához kapcsolódva pedig a vizsgált műben az ifjúság számára ajánlott erkölcsi normák áttekintésére vállalkozom.

Kovács Eszter

tudományos kutató, Országos Széchényi Könyvtár

A tisztességes és boldog élet titka. A *Cithara Sanctorum* életvezetési témájú verseinek változásai a 17–18. század folyamán

A *Cithara Sanctorum* kiadásait vizsgálva egyértelműen kimutatható a hagyományokhoz való hűség és az állandó megújulás. Az első kiadásokban megtalálható énekek megmaradtak, de a gyűjtemény folyamatosan újabbakkal egészült ki. Ezek egyre magasabb szintet képviselnek, látszik, hogy folyamatosan nő a közösség tagjainak teológiai tudása, általános műveltsége és lelki igénye a mélyebb, misztikus imádságra. Előadásomban a keresztény emberhez illő életről elmélkedő énekeket fogom bemutatni ebből a szempontból. Hogyan változtak az évek során? Mikor kerültek újabb ilyen témájú énekek az énekeskönyvbe? Itt is jellemző-e a tanító verseknél megfigyelt fejlődés? Végül a történelmi helyzet változása, a viharos 17. század után a 18. század békésebb időszaka befolyásolta-e ezen énekszövegek formálódását?

Kővári Réka

tudományos főmunkatárs, HUN-REN–BTK Zenetudományi Intézet

Az erkölcsös élet megfogalmazásai a *Kájoni Cantionale* énekeiben

Kájoni János énekszöveg-gyűjteményében nincs kifejezetten az erkölcsös életre nevelő, azt szem előtt tartó ének. *Cantionale Catholicum* c. énekeskönyvében ennek ellenére olvashatunk olyan versszakokat, amelyek valamilyen módon mégis ezt a tematikát járják körül, belőlük egy-egy mozzanatot kiragadva fogalmazzák meg az embernek a másik emberhez, vagy éppen Istenhez való kapcsolatát, adnak (többnyire általános, nem konkrét) útmutatást arra vonatkozóan, hogy mit kellene tenni, hogy majdan a mennyországba jusson. Az Istenfélelem középpontba helyezése, a bűnőtől való szabadulás célkitűzése és a jóra való törekvés a legáltalánosabb gondolatok, amiket nem csupán a halva fekvő ember élő társaihoz intézett intelmei (halottasok) között találunk, de szinte bármilyen témájú vagy időszakra (pl. karácsony) való énekek között is. Az üdvösségre vezető iránymutatások különböző megfogalmazásait igyekszünk felvázolni előadásunkban (akár csak egy-egy versszak kiemelésével is, ha maga az ének másról szól), s ezeken keresztül bemutatni a 17. század közepének vallásos és erkölcsnevelő gondolkodásmódját.

Laczházi Gyula

egyetemi docens, Eötvös Loránd Tudományegyetem BTK Régi Magyar Irodalom Tanszék
Az önzetlen szeretet problémája II. Rákóczi Ferenc *Vallomásában*

A II. Rákóczi Ferenc *Vallomásából* kibontakozó önértelmezés meghatározó eleme az az antropológiai koncepció, amely az emberi cselekedeteket erkölcsi értelemben aszerint osztályozza, hogy azokat az önszeretet vagy Isten szeretete motiválja. Az önszeretet, melyben a vallomástevő az Istentől eltávolító erőt lát, s így minden bűn forrásának tekinti, a bűnvallás és az önértelmezés rendre visszatérő eleme. Az önszeretet hangsúlyos tematizálásával Rákóczi a 17. századi filozófia központi kérdéséhez kapcsolódik. Az utóbbi időben megélénkült Rákóczi-kutatásoknak köszönhetően sokkal árnyaltabban látjuk a vallomások morális diskurzusainak összetettségét, s azt, milyen mintákra támaszkodhatott Rákóczi *Vallomásai* megírásakor, illetve hogyan viszonyult lehetséges mintáihoz. Előadásom az újabb kutatások eredményeit is figyelembe véve a tiszta szerelem (amour pur) fogalmát veszi szemügyre. A kutatás eddig ugyanis nem szentelt figyelmet annak, hogy a *Vallomások* második könyvében Rákóczi – két francia arisztokrata hölgyhöz való szerelmét elemezve – a tiszta, azaz az önszeretettől mentes szeretet vagy szerelem lehetőségére is reflektál. A földi szerelem erkölcsi elítélése és a tiszta szerelem iránti igény ellentéte, mely e reflexiókban megjelenik, elméleti szinten végül feloldatlannak bizonyul. E szerelmek ábrázolásának elemzése, a narratíva összetettsége és a reflexiók olykor egymásnak is ellentmondó volta mégis a *Vallomások* morálfilozófia diskurzusának egy fontos aspektusára hívja fel a figyelmet: Rákóczi emlékiratában ugyan valóban meghatározó egy olyan tanító jellegű diskurzus, amelyben a szerelmek története az evilági gyarlóságot, tévelygést képviseli, de ez a diskurzus olykor elbizonytalanodik és nem válik kizárólagossá.

Maczák Ibolya

tudományos főmunkatárs, HUN-REN–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport
Erkölcsi prédikációk kompilációi a régi magyarországi halotti beszédekben

A régi magyarországi egyházi beszédek jellegzetes szövegalkotói eljárása a kompiláció – és ezek révén a szó szerinti, jelöletlen szövegátvételek jelenléte. Nem jelentenek kivételt a halotti beszédek sem – jó példa erre Kelemen Didák életműve. Előadásomban ezúttal néhány eddig kevésbé vizsgált alkalmi beszédet vizsgálom, melyben a minorita hitszónok Pázmány Péter etikai tárgyú prédikációból emelt át szövegrészeket. Eljárása nemcsak a szövegalkotás szempontjából érdekes: a forrásszövegek kiválasztása sajátos szempontokat ad a halotti beszédek tartalmáról, erkölcsi felfogásáról – és ez utóbbi retorikai szerepéről.

Papp Kinga

tudományos munkatárs, Jakó Zsigmond Kutatóintézet Erdélyi Múzeum-Egyesület
Házasság és jó erkölcs Wesselényi Kata *Egy hittel egy reménnyel két egyező szívnek Isten eleiben fel nyújtott áldozatja* című imanaplójában

Hadadi Wesselényi Kata után hét nyomtatásra előkészített, letisztázott imádságos könyv, úgynevezett imanapló maradt fenn. Előadásom központjában a legkorábbi szövegeket tartalmazó *Egy hittel egy reménnyel két egyező szívnek Isten eleiben fel nyújtott áldozatja* című kötet áll, amely saját és férje imáit, verseit is tartalmazza. Ezek nagyrészt rövid házasság életük nehéz pillanataiban (koraszülött gyermek, gyermekvárás, szülés, betegségek) készültek és egy utólagos szerkesztés alapján kerültek egy kötetbe, azzal a céllal, hogy nyomtatásban is megjelenjenek. Előadásom arra keresi a választ, hogy milyen a tiszta és erkölcsös házasság a 18. századi református nemesasszony (és férje) szövegeiben, milyen bibliai, etikai normák alapján rajzolja fel Wesselényi Kata a jó és a rossz házasságot a kézirat paratextusaiban, illetve hogyan egészítik ki, illusztrálják ezeket saját és férje szövegei. Ezenkívül Wesselényi Kata könyvjegyzéke alapján megpróbálom beazonosítani azokat a teológiai munkákat, melyek a szövegeit befolyásolhatták, formálhatták.

Posta Anna

egyetemi tanársegéd, Debreceni Egyetem BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet
Erkölcsei tanítóköltemények Szőnyi Benjámintól maradt neolatin versgyűjteményében

Szőnyi Benjámint, református lelképásztort, költőt és író (1717–1794) latin nyelvű költészete kézíratos formában maradt ránk, a 223 oldalnyi terjedelmű versgyűjteményét sohasem publikálta. A kézíratos kötet első része erkölcsi tanítóköltemények gyűjteménye, a második rész jelentős hányadát pedig a fiziko-teológiai versek teszik ki. Az első rész egy szerzői előszóval kezdődik, amelyben Szőnyi arról ír, hogy a költészet eredendő funkciója az erkölcsi nevelés, a bűnök elleni fellépés, a jók erényesebb életre való ösztönzése és a rosszak bűnöktől való elriasztása. Szőnyi három könyvre osztotta fel az első egységben szereplő költeményeit. Az első könyvben található versekben mintegy bevezetésként a Magyar Királyságot mutatja be, a második könyv epigrammái a keresztény erényekről, a harmadik könyv költeményei pedig az emberi bűnökről szólnak. Ezekhez még egy függelék is kapcsolódik, amelynek témája a keresztény irányzatok egymás közötti békéje és egyetértése. A kötet második fele bőséges fiziko-teológiai korpuszt tár az olvasó elé, amely több helyen bibliai-teológiai értelmezését is tartalmazza a bemutatott természeti elemeknek, csodás jelenségeknek és élőlényeknek. Az előadásban a kötet átgondolt koncepcióval és felépítéssel rendelkező, vélhetően kiadásra szánt első részét, az abban hangsúlyos erkölcsi tanítóköltészetet mutatom be részletekbe menően, amellyel Szőnyi a hitvédelmet szolgálja, ugyanakkor ezzel összefüggésben itt-ott már fiziko-teológiai utalásokat is belecsempész a versekbe.

Simon József

egyetemi docens, Szegedi Tudományegyetem BTK Filozófia Tanszék

A kora újkori magyar erkölcsfilozófiai gondolkodás tablója

Az előadás kísérletet tesz arra, hogy felvázolja a magyar erkölcsfilozófiai reflexiók történetét a korai modernitásban, és eközben téziseket fogalmazzon meg e történet alapvető körvonalaira nézvést, különös tekintettel a protestáns felekezetek különböző képviselőire. Az áttekintés kiindulópontját Gyalui Torda Zsigmond *Quaestio: An honesta sint natura: an vero opinione* (Padua: Fabrianus 1549) című műve képezi, míg végpontját Bethlen Miklós *Önéletírásának* Előljáró beszédében (1708) jelöljük ki. A bevallottan nagyívű – így egyes esetekben a részleteket szándékoltan homályban hagyó – történeti áttekintés alapvetően azt az elméleti kérdést járja körül, hogy miként jut el a magyar eszmetörténet az erkölcsi értékek természetes – azaz nem konszenzuális – voltáról alkotott nézettől (Gyalui Torda) ugyanezen értékek objektivitásának tagadásáig, ahogy azt Bethlennél látjuk. Eközben az előadás a következő kérdésekre keres válaszlehetőségeket: Milyen relativizáló tendenciák jelentkeznek a kora újkori magyar erkölcsfilozófiai gondolkodásban? Milyen koncepciók mentén fogalmazzák meg egyes szerzők az erkölcsi értékek természetes-objektív státuszának álláspontját? Hogyan függ össze az emberi szabadság az értékek természetes-objektív státuszáról alkotott elképzelésekkel? Milyen konfesszionális keretekbe illeszkednek a fenti kérdésekre adott válaszok? Hogyan viszonyulnak a magyar erkölcsfilozófiai tradíció különböző szerzői a természetjogi hagyomány Grotius előtti, és Grotiuszal kezdődő szakaszához? Milyen elméleti filozófiai háttér előtt és milyen teológiai előfeltételek mentén fejtik ki a gyakorlati filozófia területén vallott téziseiket a korszak magyar gondolkodói? És végül: beszélhetünk-e egységes magyar erkölcsfilozófiai tradícióról a 16. századi kései humanizmus és a 17. század végi modern természetjogi gondolkodás között, vagy csupán egymástól elkülönült értelmiségiek szövegeit erőszakoljuk bele egy fragmentált történetbe? Tárgyalt szerzők: Gyalui Torda Zsigmond (?–1569), Christian Francken (1549–1611?), Enyedi György (1555–1597), Pataki István (1641–1693), Apáti Miklós (1662–1724), Bethlen Miklós (1642–1716).

Szádoczki Bálint

doktorandusz, Eszterházy Károly Katolikus Egyetem Történettudományi Doktori Iskola

Egy bíboros erényei – Aragóniai János erkölce az irodalmi és a történeti források tükrében

Aragóniai János bíboros-legátus és esztergomi érsek személye (1456–1485) az irodalomtudományban Bonfini *Symposion* című művéből jól ismert mint az erkölcsi tisztaság kérlelhetetlen védelmezője. Személyének, tevékenységének vizsgálatára azonban a hazai tudományosságban néhány próbálkozástól eltekintve (például Pajorin Klára vagy Farbak Péter róla szóló tanulmányai) nem jutott kellő figyelem.

Az előadás során Bonfini említett művéből kiindulva összegyűjtöm, milyen erkölcsi tulajdonságokat emel ki róla az Ascoliból származó mester, majd azokat, más, Aragóniai Jánosról szóló elbeszélő forrásokban olvasható jellemzésekkel vetem össze. Emellett megvizsgálom, mennyire lehet hiteles a főpapról Bonfininél kialakuló kép. Az előadás során igyekszem kitérni a kor főpapok felé megfogalmazott erkölcsi elvárásaira és összevetni azokat Aragónia János tetteivel, és felvázolni a rá jellemző erkölcsi magatartást. Végül arra is fény derülhet, volt-e a bíborosnak főpap-példaképe.

Szádoczki Vera

tudományos munkatárs, HUN-REN–PPKE Barokk Irodalom és Lelkiség Kutatócsoport

Farsangi énekek és az erkölcsök

Többen foglalkoztak már azzal, hogyan jelenik meg a farsang a 17–18. századi lelkiségi és világi irodalomban, milyen prédikációk hangzottak el/jelentek meg, milyen kalendáriumi és dramatikus énekeket olvashatunk ebben az időszakban. Jelen előadás ezen kutatásokhoz kíván kapcsolódni egy új műfajt vonva be a vizsgálódásba: a népéneket. A 17–18. századi kéziratos és nyomtatott énekeskönyveink nagy része az egyházi év időszakai szerinti felosztást követi, amelyek közt – noha nem hivatalos időszak – a farsang is többször megjelenik. Milyen énekeket soroltak a farsangi énekek közé? Mikor, milyen céllal hangozhattak el ezek? Milyen irodalmi eszközökkel kívántak ezekben élni annak érdekében, hogy a testi-lelki kicsapongást fékezze és ezzel párhuzamosan a buzgó, bűnbánó lelket erősítsék? Az előadás ezekre a kérdésekre keresi a választ, miközben egyfajta lajstromot is készít erényekről és bűnökről.

Szelestei N. László

ny. egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK Magyar Irodalomtudományi Tanszék

A boldog halál életalakító szerepe 18. századi kiadványainkban

Híveknek készült 18. században Magyarországon kinyomtatott, halállal foglalkozó verses és prózai alkotásokat veszek szemügyre. Nem tárgyalom a halál okát, sem teológiáját. Az alábbi kérdésekre keresem a választ: Hogyan jelennek meg a művekben a keresztény normák? Mennyi bennük az elbeszélő rész? Az érzelmi ráhangolásban mekkora szerepe van a félelemkeltésnek és az öröme irányultságnak? Különböznek-e a felekezeti megfogalmazások? Mennyire fonódik egybe a jó életnek és a boldog halálnak a tárgyalása és milyen ezeknek az aránya? Mi a szerepe a négy végső dolognak? Vannak-e jellemzően öregeknek, betegeknek szóló kiadványok? Közelít-e egy-egy mű más lelkiségi könyvekhez, például a katekizmushoz?

Vincze Krisztián

külső és tudományszervezési rektorhelyettes, Pázmány Péter Katolikus Egyetem
tanszékvezető egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem HTK I. sz. Keresztény
Bölcséleti Tanszék

A katolikus morálteológia helyzete és jellege a barokk idején

A morálteológiai kérdéseket a katolikus egyház teológiája a 16. század második feléig a dogmatikán belül taglalta, majd önállóvá vált diszciplína alakjában karakterét hosszú időn keresztül leginkább a kazuisztika alakította. A barokk időszakában művelt morálteológia elsősorban azért volt gyakorlati jellegű, mert a lekipásztorkodásban szolgáló papokat kellett segítenie annak megítélésében, hogy egy-egy konkrét esetnek mi a megfelelő erkölcsi megítélése, a tettek hogyan ítékelhetők meg önálló mivoltukban, másrészt elkövetésük körülményei hogyan befolyásolják erkölcsi értékelhetőségüket. A kazuisztika művelői mindeközben legtöbbször a probabilizmus vagy a rigorizmus irányzatát képviselték. Az előadás ezen erkölcsi rendszereket, s a kazuisztikát mutatja be különböző szerzők és nézeteik tükrében.

